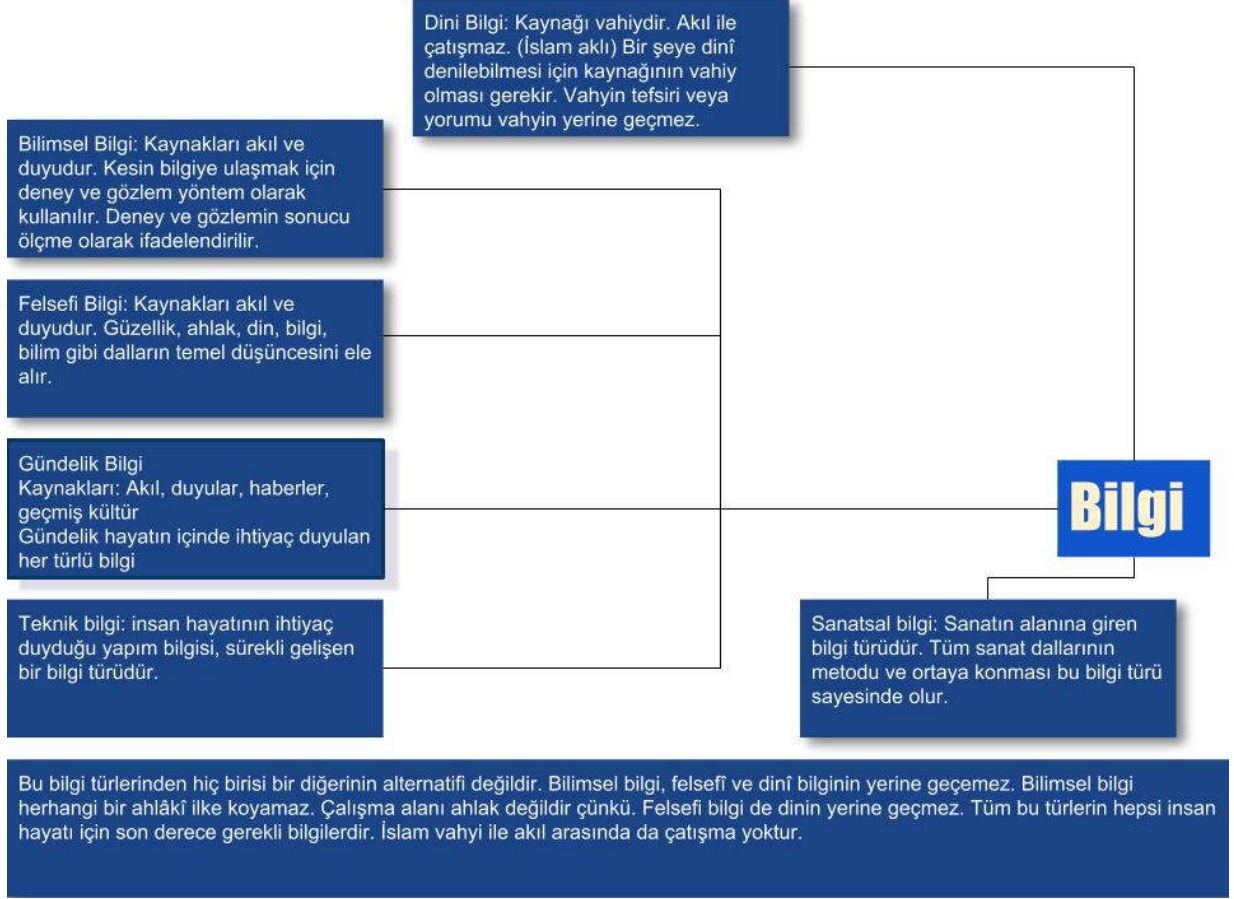

Bilgi ve inanç

SELİM AKIL

Akıl, insanları diğer canlılardan ayıran, sorumlu kılan düşünme ve anlama melekesidir. Akıl sebep sonuç ilişkisi içerisinde mevcut verilerden hareketle muhakeme eder. İnsan akılı ile bilir, bilgiyi kavrar, uygular, analiz eder, yeni bilgiler üretir ve değerlendirmeler yapar. Bu süreçlerin sonunda irade devreye girer. İradesiyle iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırır, ne yapacağına karar verir ve uygular.

Dini sorumluluk ve akıl

- Dinî sorumluluğun ön şartı akıl ve irade sahibi olmaktır. İnsanın Allah (c.c.) katında sorumluluğu akıllı ve iradeli oluşuna bağlanmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de insanın yüklendiği bu sorumluluk şu şekilde ifade edilmiştir: **“Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi...”**

Bilgi ve akıl arasındaki ilişki

- Kur'an-ı Kerim'de **"...ancak bilenlerin akledebileceğini..."** belirten ayetle, bilgiyi ve aklını doğru kullanmayan insanları **"...Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, ködürler. Bundan dolayı anlamazlar."** şeklinde nitelendiren ayet aklın bilgi edinmedeki rolüne işaret eder.

Aklın yanılabilirdiği durumlar

- Hayal, vehim (kuruntu) ve nefsani istekler
- Öfke
- Ön yargılar
- Zan ve şüphe içeren bilgiler
- Gelenekler, ataların yolunu takip

Kur'an'ın cevabı

- Kur'an-ı Kerim'de **"Onlar ancak sizin ve atalarınızın (ilah edindiğiniz şeylere) taktığınız isimlerdir. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar (putperestler) yalnız zanna ve nefislerin arzusuna tâbi oluyorlar. Andolsun ki, kendilerine, Rableri katından yol gösterici gelmiştir."**

Selim akıl nedir?

- İslam dininde aklın kendinden beklenen işlevleri görebilmesi için akl-ı selim olması gerekir. Selim akıl, insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliğini ve safiyetini koruyan akıldır.
- Selim akıl, kendi kabiliyetinin farkındadır.
- Selim akıl, beyaz pirincin içindeki beyaz taşı fark eden akıldır.
- Selim akıl sahipleri karar verirken; korku, vehim, nefsani istekler, gelenekler ve örf gibi etkilerden uzak durmayı başarabilirler.

Sadık haber

- Peygamber aracılığıyla gelen habere sadık haber denir. Anlamı doğru haber demektir.
- Kur'an, peygamberden gelen sadık haberdır. Vahiylere peygamberimiz zamanında yazı ile tespit

edilmiş, vefat etmeden önce bir araya getirilmiş ve eşi Hz. Hafsa'nın yanında muhafaza edilmiştir. Hz. Ebubekir döneminde ise tek bir nüsha halinde iki kapak arasına o zamanın yazı imkanları ile tekrar hafızlar tarafından ve şahitler huzurunda Hz. Hafsa'nın nüshası baz alınarak Mushaf haline getirilmiştir.

- Hz. Osman döneminde ise 15 nüsha kadar çoğaltılarak fethedilen bölgelerdeki Müslümanların istifadesine sunulmuştur.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Hz. Osman dönemi Mushaflarından olan Topkapı nüshasını temel alarak günümüz Mushafları ile karşılaştırmalı bir edisyon kritikli nüsha yayınlamıştır.

Sahih sünnet

- Hz. Peygamber'in sözleri ve uygulamalarına sünnet adı verilir. Hz. Ayşe «Peygamber'in ahlâkı nasıldı?» sorusuna «siz hiç Kur'an okumaz mısınız» diye cevap vermiştir. Buna göre onun sünnetini öğrenmek isteyenler de Kur'an'a müracaat etmelidirler. Günümüze kadar gelmiş hadis ve sünnet külliyyatı içinde Kur'an'a ve akla uygun anlatımlar sahih sünnet olarak değerlendirilmiştir. Akla aykırı, Hz. Peygamber'in ahlâkına uygun olmayan, tarihsel gerçeklere uygun düşmeyen rivayetler genel olarak sahih sünnet olarak değerlendirilmemiştir. Sahih sünnet Müslümanlar için bir bilgi kaynağı olarak görülmüştür.

Vahiy hangi konularda bilgilendirir?

- 1- Vahiy insanın akıl ve duyularla bilemeyeceği alanlarda bizi bilgilendirir. Ahiret, cennet, cehennem, evrenin yaratılışı gibi hususlar böyledir.
- 2- Akıl ve duyularla elde edilen bilgiler hususunda da insana rehberlik eder. Kur'an'da rüzgârdan, yağmurdan, toprağın bitkileri nasıl bitirdiğinden bahsedilir.

Salim duyu organları

- Salim duyu organları da bilgi edinme yollarından biridir. İslam insanların işitme, görme, koku alma, tatma ve dokunma yoluyla elde ettiği bilgileri değer verir ve birçok yerde insanın duyu organlarıyla elde ettiği bilgileri kullanmasını ister.

İslami Bilginin kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar

- 1- Allah insanın duyularını kullanarak çevresini incelemesini ve imana bu yolla ulaşmasını ister.
- 2- Vahiy, salim duyular ve salim akıl gerçeğe ulaşmada insana rehberlik eder.
- 3- Doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranış da vahiy, salim duyular ve salim akıl ile elde edilebilir.

Rüya, ilham ve keşif

- Rüya, uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü (düş) ifade eder.
- İlham; gönle doğan şey, kalbe gelen mana, akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın elde edilen bilgi.
- Keşif ise aklın ötesinde olduğu için gaip olan bazı şeyleri bilme şeklinde tanımlanmıştır.
- Keşif, ilham ve sadık rüya ise evrensel bilgi kaynağı değildir. Bu tür bilgi öznel bir bilgi türüdür. Kişi, gördüğü rüyanın sadık bir rüya olduğunu düşünürse başkasını katmadan bu rüya ile amel edebilir. Onun dışında İslam düşüncesinde genel olarak «rüya ile amel edilmez» hükmü geçerlidir.
- İslami bilgi anlayışında sezgi, rüya, keşif ve ilham genel geçerliliği olmayan kişiye özel bilgi kaynaklarıdır.
- Rüya, keşif veya ilham yoluyla elde edilen bilginin kesinliği ve hangi hususa işaret ettiği belirsizdir. Kişisel ve subjektif olan bu veriler, genel ve bağlayıcı kaynak olma özelliğine sahip değildir. Rüya, ilham veya sezgi yoluyla hakikati keşfettiğini söyleyen kimse peygamber değilse hatadan korunmuş olamaz. Dolayısıyla kesinlik taşımayan, tahmine dayalı bilgi insanı yanlış düşünceye, yanlış düşünce ise yanlış davranışa götürür.
- Rüya, keşif ve ilham istismara açık konulardır. Bunları kullanarak inançları kötüye kullananlar olmuştur. Kurtarıcı rolüne bürünen bazı kişiler bu kavramları kullanarak gizli ve gizemli yapılar oluşturmaktadır. Müslümanlar bu tarz oluşumlardan ancak doğru bilgi sayesinde uzak durabilirler.

İnternette Bilginin kullanımı

- Günümüzde bilgi teknolojisi gelişmiştir. Herkes internette kendi kişisel sayfasını oluşturabilmekte, başkaları ile bu yolla iletişim kurabilmektedir.
- İnternette doğru bilgiye ulaşmak özel bir çaba gerektirmektedir. Dijital dünyada yazılan her bilgi doğru değildir.
- Kişiyi özel bilgiler mahremiyet arz ediyorsa bundan uzak durulmalıdır.
- İnternette yer alan bilgilerin kullanımında hak ihlali ve mahremiyet gibi konulara dikkat edilmelidir.

- Başkaları hakkında önyargı ile hüküm vermek insanı haksızlık yapmaya götürebilir. Bundan uzak durulması gerekir.
- Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığımız konularda yorum yapmak, hüküm vermek, konuşmak, bu bilgileri herhangi bir ortamda paylaşmak Kur'an'ın yasakladığı bir konudur. Müslüman «kul hakkı» alanına giren bu konulardan olabildiğince uzak durmalıdır.

İslamda doğru bilginin aşamaları

1. İlme'l-yakîn: Bir şey hakkında habere dayalı olarak bize ulaşan kesin bilgidir.
2. Ayne'l-yakîn: Bir şey hakkında duyularımızla bizzat elde ettiğimiz kesin bilgidir.
3. Hakka'l-yakîn: Bir şeyi bizzat yaşayarak elde ettiğimiz kesin bilgidir.

Bilgi ahlakı

- Bilgi elde edilmesi için üzerinde çalışılması gereken bir konudur.
- Doğru bilgiyi elde edenler onunla amel etmelidirler.
- Doğru bilgiyi elde edenler onu başkalarına da aktarmalıdır.
- Bilgi de ayıp olmaz. Ancak bir doktor hastasının mahrem bilgisini (özelini) başka bir ortamda ancak kişinin iznini alarak paylaşımında bulunabilir. Bilimsel bir makale de kullanmak için de kişiden izin almak gerekir.
- Bilgi, kişisel çıkar aracı olarak kullanılamaz.
- İnsanların bilgisizliğinden faydalanarak onları yanlış inançlara ve yanlış davranışlara sevk etmek, insanları bu yolla sömürmek doğru değildir.
- Bilgi kullanarak insanlara zarar vermek hedeflenmemelidir.

Talimül müteallim nasıl bir eserdir ve yazarı kimdir?

- İslam dünyasında ilim öğrenmeye, bilgiye ve âlimlere çok önem verilmiştir. Bunun bir yansıması olarak ilim ve bilgi ahlakı konusunda pek çok eser yazılmıştır. Bunlardan birisi de

Burhaneddin Ez-Zernûcî'nin yazdığı Talim'ül müteallim'dir. Bu eserde ilmin mahiyeti, ilme, hocaya ve kitaba saygı, öğrenme ve öğretme metotlarına dair bilgiler bulunmaktadır.

İman ve Akide

İman: Kişinin dine olan kesin ve sarsılmaz inancına iman denilir. Genel olarak din için kullanılırsa da kişinin psikolojik olarak bir hedefe yönelmesi de bazen iman olarak adlandırılır. Mesela öğrenci başaracağına iman ederse (kesin bir inançla inanırsa) bu onu motive eder ve öğrenci başarılı olur. Neye inanıyorsanız ona ulaşırsınız. **İman kelime olarak güven duygusu içinde tasdik etmek, tereddüt ve şüphe etmeden, gönül huzuruyla bağlanmak anlamına gelir.**

Akide: Arapça'da kanaat anlamına gelir. Dinde inanılan şeylerin sistematik bilgisi olarak da kabul edilen bir anlamı vardır. Çoğulu Akaidir. Akideler demektir. Akaid ayrıca inanılacak şeylerin ilmidir. İslam akaidi, Maturidi akaidi, Eş'ari akaidi gibi çeşitli mezheplere nispet edilen akaid ilmi zikredilmektedir. **İslam dininde inanılması farz olan iman esaslarına, dinin temel kural ve hükümlerine İslam akaidi denir. İslam akaidinin temelinde iman vardır.**

İman Tasdik ve İman İkrar İlişkisi

İmanın esası kalp ile tasdik etmektir. Dil ile söylemek için insanlara yönelik bir eylemdir. Dil ile inandığını beyan edenin Müslüman olduğunu düşünürüz. Biz kişinin gerçekten iman edip etmediğini bilemeyiz. Zahiren iman ettiğine hükmederiz. Kişi gerçekten iman etmiş olsa da bunu dili ile söylemese Allah katında bir şey kaybetmez. Sonuçta ahiret gününün sahibi Allah'tır. Onun hakkında hüküm verecek olan Allah'tır.

İmanın temel esasının kalbin tasdiki olduğu hususunda Yüce Allah **“Ey Resul! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla ‘inandık’ diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(in hâli) seni üzmesin...”** (Maide suresi, 41) buyurur. Diliyle Müslüman olduğunu söyleyen kişi kalbi ile iman etmezse Allah'a bir zarar veremez. Zarar yine kendisine döner.

İman Bilgi İlişkisi

İslam hakkında bilgi sahibi olan nice insan vardır ki mü'min değildir. Bilgi sahibi olmak doğrudan mü'min olmayı gerektirmez. İman için kişinin kendi rızası ile kabul etmesi gerekir. Temelde neye inandığını biliyorsa kişinin iman ettiğini düşünürüz. Hatta inandığının ayrıntılarına vakıf olmasa da bu böyledir. Ancak doğru olan; kişinin neye inandığını tam ve açık olarak bilmesi ve bu bilgiyle inanmasıdır.

İman Amel İlişkisi

Hz. Peygamber döneminde iman amel ilişkisi şimdiki gibi Müslümanlar arasında tartışılmıyordu. Müslümanız ancak namaz kılmıyoruz ne olacak gibi bir soru o dönemin Müslümanlarının aklına bile gelmiyordu. İnanan, inancının gerektirdiğini bildiği kadarıyla yapmakla yükümlüydü. Toplumda ibadetlerinde aksama olanlar varsa da konu Peygamber efendimizin sağlığında soruluyor ve cevabı alınıyordu.

Ancak İslam fetihleri genişleyip de İslam İran ve Bizans coğrafyasına yayılınca eğitim ve öğretim faaliyetleri de sınırlı olduğundan, Kur'an-ı Kerim metni de her yere gitmediğinden genel olarak görenek usulü bir Müslümanlık yayılmaya başlanmıştı. Bu yeni Müslümanların bir kısmı İslam'ın amel boyutunda epey bir eksikleri olan insanlardı. Özellikle Emeviler döneminde amel boyutunda eksik olan bu Müslümanlardan kâfirlerden alınan cizye vergisi alınıyordu. Bu yeni Müslümanlara Emeviler "Mevali" ismini vermişlerdi. Bu durumdan hoşnut olmayan yeni Müslümanlar Emevi devletinin doğal muhalifi olan ve daha çok merkeze uzak coğrafyalarda örgütlenen Şia ile işbirliği yaparak Emevi devletinin yıkılışına zemin hazırladılar. Emevilerin bu yeni Müslümanlardan kafir vergisi olan cizye alması bu tartışmayı başlatmıştır. Amel yönünden eksik olan bu Müslümanlar mü'min midir, kafir midir? Konu yine Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz zamanında çözüme kavuşturulduysa da bu devletin yıkılışına mani olamamıştır.

Namaz kılmayan veya namaz kılmayı bilmeyen bu Müslümanların ibadet etmese de mü'min oldukları Maturidi mezhebince kabul edilmiştir. Ancak kişi mesela namazın farz oluşunu inkar ederse bu durumda kafir olur. Maturidi mezhebine göre amel imanının bir parçası değildir. Kişi şahadet kelimesini söylediğinde iman etmiş olur, inkâr ettiğinde de dinden çıkar. Ameli eksik olsa bile kişi mümin özelliğini sürdürür.

Ancak günümüzde bilgisizlik bir mazeret olmaktan büyük ölçüde çıkmıştır. Kişinin iman ettikten sonra salih amel yapması Kur'an tarafında sıkça dile getirilen bir husustur. Bu nedenle Müslümanların doğru bir salih amel bilincine sahip olması ve İslamı benimsemesi Allah'ın insandan istediği bir husustur.

Taklidi ve Tahkiki İman

Kişinin davranışlarında başka bir kişiye benzemesine taklit denilir. Taklidi imanın geçerli olup olmadığı tarihte İslam alimleri arasında tartışılan bir husus olmakla birlikte genel olarak tahkiki iman tavsiye edilmiştir. Taklidi iman delillere dayanmadığı, gerekçelendirilmediği için zayıftır.

Tahkiki iman ise kişi tarafından gerekçelendirilmiş ve delillendirilmiştir. İman; bilgi, araştırma ve kavramaya dayalıdır.

İsra Suresi 36. ayet bize neyi anlatmak ister?

Ayetin meali: "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme! Çünkü; kulak göz ve gönül bütün bunlardan sorumludur."

Burada peşine düşme ifadesini hüküm verme, yorum yapma diye açıklamak uygun olur. Bu ayete göre bir Müslüman hakkında kesin bilgi sahibi olmadığı bir konuda yorum yapmaktan, hüküm vermekten, konuşmaktan ve o bilgiyi paylaşmaktan sakınmalıdır.

Mülk Suresi 23. ayet bize neyi anlatmak ister?

Ayetin meali: "O sizi adım adım yaratan, size kulak, göz ve kalpler veren odur. Ne kadar da az şükrediyorsunuz?"

İnsan anne karnında 40 haftalık bir süreçte bebek haline gelir. Anne karnında bir taraftan bebek gelişirken, diğer taraftan anne de psikolojik olarak anne olmaya doğru evrilir. Aslında insan olarak diğer varlıkların da tabi olduğu değişim ile karşı karşıyayız. Bu değişim Allah tarafından her an yaratılan bir şeydir. Her an yeni bir yaratılışla yaratılıyor ve geliyoruz. Anne karnında yaratılışımız ve orada gerçek dünyaya hazırlanışımız adım adım yaratma (inşa) olarak Kur'an tarafından isimlendirilmiştir. Mucize arayan insan genellikle gökyüzüne gözlerini diker. Oysa gerçek mucize yeryüzünde, hemen yanı başımızdadır. Onu görmek için gönül gözüne ihtiyaç vardır. Allah bize gönül gözümüzü kullanmamızı öğütler. Bu ayette ne kadar az şükrediyorsunuz denilerek adım adım yaratılma sürecinin çok şükre değer olduğu hatırlatılmak istenmektedir.